

Mindszenty József hagyatékából

Leveli és végrendelete (1946–1948)*

Mindszenty József levele Gyöngyösi János külügyminiszternek. A levél előzménye 1946 június 17-re nyúlik vissza, amikor is a Teréz körúton egy Pénzes István nevű fiatalember lelőtt két szovjet katonát. Július 2-án Szviridov altábornagy, a SZEB helyettes elnöke levélben javasolta több „fasisztabarát” ifjúsági szervezet felosztatását, aminek Rajk László belügyminiszter néhány hét múlva eleget is tett. (Egri Érseki Levéltár „Sodalitates et uniones 1943–1951”, 3011/1946)

Gyöngyösi János úrnak,
külügyminiszter

Budapest
Szabadság-tér 15.

Külügyminiszter Úr!

A Teréz-körúton június közepén, fényes nappal, százak szemeláttára történt két erőszakos orosz halálesetből és több sebesülésből kiindulva és ezen az alapon történik a magyar nemzet zömét kitevő katolikus Egyház ország-világ előtt való súlyos megbélyegzése, a katolikus egyesületek sorozatos felosztatása és az egyháziak megrendszabályozása. Ezért alulírottat, de az egész nemzetet közelről érdekli a Teréz-körút fenti eseménye.

A kérdéses eseményről megjelentek ugyan híradások, de ezen közlések és nyilatkozatok után és alapján a magyar közvélemény egyetlen tárgyilagos embere sem tudja a körüti események pontos és való lefolyását és tényét. A magyar kormány tényeivel ellenben helyt adott a katolikus Egyháznak érintő súlyos vádoknak. Ezért a megtámadott becsület-védelmének a kötelessége hárul reám, mint a magyar katolicizmus fejére.

A komoly jogrendben a vádlottnak jogában áll a terhére írt bizonyítékokat betekinteni.

1. Ezért a megvádolt magyar katolikus egyház fejeként hivatalosan tisztelettel kérem, hogy a Teréz-körúti esetre vonatkozó pontos tényállást, bizonyítékokat, nyomozati anyagot betekintésre nekem sürgősen rendelkezésemre bocsátani, vagy ha kiadásuknak nehézsége lenne, igazolt megbízottamnak Miniszter Úr, avagy megbízottjának jelenlétében betekintés és jegyzetelés céljából megmutatni szíveskedjék. Ezeknek a bizonyítékoknak a magyar kormány birtokában létét biztosra kell vennem, mert különben nem képzelhetem, hogy a magyar kormány az eset nyomán ilyen messzemenő intézkedéseket mert volna fogantatni.

Ha pedig ez a tényállás és ezek a bizonyítékok esetleg mégsem, vagy már nem lennének a magyar kormány előtt, kérem, hogy ezeket az intézkedéseket kívánó Szviridov ezredestől, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság helyettes elnökétől fennebb jelzett betekintésre sürgősen megszerezni szíveskedjék. Magam hozzá nem fordulhatok, mert bár

* A dokumentumok más levéltárakban is föllelhetők, de jelen forrásközlés a megadott lelőhely anyaga alapján készült.

köztudomás szerint az intézkedések hátterében ő áll, de magukat az intézkedéseket a magyar kormány tette meg és hajtja végre.

Nem értem sem magam, de az egész magyar közvélemény sem az állítólagos tettes kapcsolatát a feloszlatott katolikus egyesületekkel, hisz a kiadott jelentés szerint, állami szakiskolai tanuló volt. Nem értjük, miért nem vonták először kérdőre azokat a katolikus egyesületeket, amelyeknek ő esetleg tagja volt és miért nem rendszabályozzák meg elsősorban azokat a papokat, akikkel közvetlen kapcsolata volt. Miért nyúltak hozzá a Teréz-körúti események miatt a főiskolások Americana-jához, a falusi legények Kalotjához, a falusi leányok Kalászához, a munkásokból tömörült Ker. Szocialista egyesületekhez stb. és az ő intézetében esetleg talán nem is létező Cserkészethez? Miért akarják megrendszabályozni pl. a papságból pl. Péter József váci lakost? Ilyen nevű pap Vácott nincs, ellenben van Pétery József váci püspök, aki az állítólagos tettetést nem ismerte. A felsorolt papok a felsorolt módon — P. Kerkai kivételével — nem léteznek. Nem tudom, de tudni kell, hogy P. Kerkai miként nyert bizonyítottságot az ügyre vonatkozó iratokban.

2. Az ügyre vonatkozó összes adatok, amelyek hiteltérdemlően beszerezhetők, összegyűjtést kell hogy nyerjenek. Ennek érdekében azonban nyilatkozatot kell, kérem, hogy a Teréz-körúti gyilkossággal kapcsolatban nyilatkozatot vagy vallomást tevők semmiféle üldöztetésnek, pláne lefogásnak nem lesznek kitéve. Az ügyet összes adataival együtt a magam részéről felkért neves büntető jogászok testületének a kezébe kívánom letenni.

Amennyiben ez a két indokolt kívánalom nem teljesül, a következő lépéseket fogom megtenni:

a) Magát az esetet, amint azt megtudni módomban volt és ennek nyomán és ürügyén a katolikus egyesületeken és egyházi személyeken alaptalanul esett sérelmeket és mindazt, ami ezzel bármiképpen összefüggésben van, az egész világ nyilvánossága elé fogom tární.

b) Sor kerülhet arra, hogy a katolikus egyesületek feloszlásának elrendelőit és végrehajtóit az Egyház lelki hatalmával súlyos fenyejtéssel leszünk kénytelenek sújtani és ezt a nagy nyilvánossággal is közölni.

c) Mivel pedig az iratokba való betekintés nélkül az alapul szolgáló esetet nem tekinthetem indokoltnak, elkerülhetetlenül most kérem kell egyesületeink feloszlásának megszüntetését és ez irányban tett intézkedéseknek visszavonását.

Miután pedig az intézkedések sorozata folyamatban van, kénytelen vagyok az áradat folytatásának megakadályozása céljából ez iratomra a választ a legrövidebb időn belül, legkésőbb e hó 26-nak estéig kérni, ameddig további lépéseimet függőben tartom.

Fogadja Miniszter Úr tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Esztergom, 1946. július 22.

Mindszenty József s. k.
bíboros, hercegprímás,
esztergomi érsek

Mindszenty József levele Nagy Ferenc miniszterelnökhöz a katolikus egyesületek feloszlása ügyében. (Egri Érseki Levéltár „Sodalitates et uniones 1943—1951”, 5122/1946)

Nagy Ferenc úrnak,
miniszterelnök

Budapest

Miniszterelnök Úr!

Folyó évi júl. 17-i kelettel 3639/1946. sz. a Miniszterelnök Úrhoz katolikus egyesületeink érdekében és védelmében intézett első iratom óta a püspöki kar nevében folytatólagosan is minden lehető elkövettem e kérdésnek nyugvópontra juttatása céljából.

Elhangzottak ígéreték, munkába léptek a legkomolyabb és a legsúlyosabb állami tényezők, hogy Miniszterelnök Úr mellett csak még a nemzetgyűlés jelenlegi elnökét

említsem, de az ígéretek beváltása nem következett be, az eljárók fellépése úgyszólván teljesen eredménytelen maradt.

Bizakodni lehetett és kellett a köszönettel vett külön kormánybiztos beállításában, de ennek fáradozása is legalább eddig hatástalannak bizonyult. A püspöki karnak külön kiküldött tárgyalója is eredmény nélkül fáradozott e téren.

Mindezek mellett és után egyenesen érthetetlen és megmagyarázhatatlan, hogy nemcsak a jogtalan és alaptalan áramlat nem állott meg, és nem nyertek az ígéretek szerint orvoslást az eddigi sérelmes intézkedések, hanem tovább is, sőt fokozottan folyik az egyesületek feloszlása.

A kérdés rendezése ui. részben akarat, részben hatalmi kérdés. A kapott biztatások és ígéretek a komoly akarat megléte mellett látszottak tanúskodni, a szükséges hatalmat pedig a kormány és fejének kezében hiányolni nem lehet és szabad. Hát hol van az a rontó erő, mely mindezeket keresztezi és amely ilyen megmozdíthatatlanul lebírhatatlan?! . . .

Egyesületeink tagjait és általában az egész katolikus közvéleményt biztatgattuk, nyugtatgattuk a kapott ígéretek továbbadásával. A nyugtalan katolikus közvélemény már-már minket is hitegetőknek fog tartani, amit semmiképpen nem vállalhatunk. Nincs is más hátra, mint hogy a katolikus nagy nyilvánosságot e kérdésben további leplezgetés nélkül tájékoztassuk és magunkról így a felelősséget elhárítsuk.

Jónak láttam még egyszer a legkomolyabban felhívni Miniszterelnök Úr figyelmét erre a szabadság érvényesülésnek keretébe tartozó nagyfontosságú kérdésre. Teszem ezt azért is, mert a kormánynak ez ügyben nemcsak halogató, hanem tovább is kellő alap nélkül feloszlásokat szóró eljárásából már a helyi hatalmasságok is jogtalan és alaptalan intézkedésekre vetemednek e téren. Több szomorú és felháborító eset is tanúskodik már a túlkapasokról. Elnézésük teljesen fel fogja borítani sok helyen a békét és a nyugalmat.

A teljes pontosság okából megjegyzem, hogy a volt KALOT újjáalakíthatásáról szóló engedélyről K. P. Sz. címén most értesülök.

Fogadja Miniszterelnök Úr őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Esztergom, 1946. november 23.

Mindszenty József s. k.
bíboros, hercegprímás,
esztergomi érsek

Mindszenty József levele Nagy Ferenc miniszterelnökhöz. A levélben Mindszenty visszautasítja a katolikus egyházat ért politikai támadásokat a magyar sajtóban és a közéletben. (Csanádi Püspökség Levéltára, 3030/1946)

Nagy Ferenc úrnak,
miniszterelnök

*Budapest
Kossuth Lajos-tér*

Miniszterelnök Úr!

A sajtóból most értesülök, hogy Miniszterelnök Úr dec. 3-án a pártjabeli képviselők értekezletén, amikor a Szabadságpárt megnyilatkozásait visszautasította, továbbá az éjszakai élet megrendszabályozásának bejelentésével egyidejűleg megállapította, hogy: „a politikai élet demokratikus fejlődéséhez képest az egyházak fejlődése lassú és szeretné megővni őket attól, hogy az elmaradás következtében céltábláivá váljanak a legkülönbözőbb politikai támadásoknak.” (Kis U., 1946. dec. 5.)

Még ma sem lévén az Egyháznak napilapja, kénytelen vagyok megjegyzéseimet az ország 66,9%-a védelmében ezúton megtenni.

1. Nem szerencsés és helyes az Egyházat politikai pártok csetepatéi közt és „a mételyező éjszakai élet”-tel együtt emlegetni. Az Egyház az életnek egészen más, jóval magasabb síkjára, mint amazok.

2. Az Egyház demokratikus fejlődése a politikai élethez képest lassú, ez a panasz.

Ha az Egyház csak a politikai életből és nem az Evangéliumból venné eligazodását, akkor rosszul járna az állam is, az Egyház is. Így 1867–1910 közt liberális, 1944-ben nyilas Egyház lett volna.

Ami a politikai élet kielégítő demokratikus fejlődését illeti, azt a felelősekből sokan nem egészen így ítélik meg. A párisi tárgyalások után Gerő miniszter és Szakasits miniszterelnök-helyettes egyöntetűen úgy nyilatkoztak, hogy demokráciánk nem fejlődik kielégítően. Dr. Pfeiffer igazságügyi államtitkár szerint: „Minden kérdéshez hozzátapad a hatalom, a párt és az egyéni politika.” (Világ, 1946. nov. 29.) *A Kisgazdapárt főtitkára* vezércikkben (Kis Újság, 1946. nov. 20.) és a Magyar Amerikai Társaságban tartott előadásában szintén nem találja kielégítőnek a magyar demokratikus fejlődést, mert megállapítja, hogy: az államgépezet hatalmi pozícióit a kisebbség a szakértelem rovására tervszerűen meghódítja; olyan a hatalmi helyzet, hogy annak fenntartása a nép többségében bizalmatlanságot és nyugtalanságot kelt. A demokratikus fejlődést megghiányolja a rendőrség és bíraskodás terén. Ellenséges parcellákra szaggatják az államigazgatást. A parasztságnak a demokráciában alárendelt szerepet kell vállalnia. Semmi jele annak, hogy a nép döntésének megfelelően a kormányban, az államigazgatásban és rendészetben bizonyos demokratikus szellemű változtatásokat végrehajtsanak, a választási döntés után kirívóan jelentkező pártpolitikai elfogultságot csökkentsék, az egész vonalon azonos mértékkel mérjenek.

Veres Péter (Szabad Szó, 1946. szept. 15.) mondja: „Minden becstelenség, szenny, minden úri huncutság megmaradt, csak éppen demokratikus köpenyeg alá búvik.” „Panaszárdat önti el az országot, mindenki panaszkodik mindenki ellen” (Szabad Szó, 1946. július 28.) „Egyáltalán nem megy semmi sem, vagy ha megy, rosszul megy, visszafelé megy. Mindenki mást várt az új rendtől, mint ami jött. Az a veszély fenyegeti az egész munkásosztályt, hogy feudális zsarnokok helyett most majd demokratikus piócák szívják a vérét.” (Szabad Szó, 1946. nov. 24.)

Miniszterelnök Úr is méltatlankodva mondja Bicskén: „Nem lehet csak úgy egyszerűen mindenkire ráfogni, hogy a demokrácia ellensége és internálótáborba dugni, besűgás, irigykedés, zaklatás alapján.” (Magyar Nemzet, 1946. aug. 13.) Panaszos hangon hozza fel Kecskeméten, hogy nehéz az együttműködés akkor, ha egyik, vagy másik pártnak az égvilágon minden szabad, a többségi párt pedig naponként kénytelen megalázkodni. Új mentalitást sürget: a pártok ne legyenek önzők. Arányosítást kíván. A magyar nép egyetlen rétege se érezze magát elnyomottnak. (Magyar Nemzet, 1946. okt. 3.) Békésen a kiskirályok hatalmaskodását emlegeti méltatlankodva. (Kis Újság, 1946. okt. 22.) Aug. 7-én a parlamentben arra kéri az igazságügyminisztert, hogy a Not. sokkal nagyobb körültekintéssel hozza meg ítéletét, mint az I. fokú bíróság.

Kovács Béla (emléített előadása) szerint már nem is a demokráciáról van szó: „Szegeden demokráciára szövetkeztünk, de máris a szocializmusért folyik a küzdelem közéletünkben.”

A politikai élet vezetői eszerint nem találják olyan példásnak a politikai élet demokratikus fejlődését, hogy az Egyház beiratkozhatnék iskolájukba tanulónak. A többségi párt főtitkára szerint ez az iskola már nincs is. És ha nincs, legkevesbé a szóra sem méltatott Egyház teherlapján tarthatják nyilván. Nem az Egyház lassúsága miatt van a baj. A tudta, megkérdése és minden komoly előkészítés nélkül kiadott földreform földhözjut-tottjainak 1945 májusában a püspöki-kar áldását küldte. Az általános iskolát, bár a szakemberek, még a kultuszminiszteriumbeliek is ellenezték, sőt a kultuszminiszterium hivatalos lapja is éles szakvéleményeket hozott ellene, nagy nehézségek ellenére az egész vonalon bevezette a katolikus iskolákba. A közéletből kiszorítását némán viselte.

Egészen másban van a baj oka. Egyik miniszterelnökünk rajtam keresztül kéri a vatikáni diplomáciai kapcsolatot. Amikor a Vatikán készséges igent mond, írást kapok, hogy minden feltételt teljesítésével meglesz a kapcsolat. Elmúlt 12 hónap és a kvirináli követséget csinálták meg.

Az ország miniszterelnöke kijelenti július végén a nemzetgyűlésen ennek tapsviharában ama törekvését, hogy az internálótáborok, a rendőri intézkedések mielőbb megszűnjenek; elkövetkezik az amnesztia. (Magyar Nemzet, 1946. július 31.) Bicskén hasonló kijelentés hangzott el. Rákosi h. miniszterelnök az internálótáborok megszűnését ugyancsak júliusban közelinek mondja. Amikor az Egyház augusztusban kívánja az amnesztiát, a politikai élet kórusban mondja: az Egyház nyitott kapukat döngtet. És azok a kapuk — elnöki, miniszterelnöki, h. miniszterelnöki kijelentés ellenére is — zárva vannak és mögöttük csak egy helyen 5000 ember él olyan sorsban, amely az emberhez és a demokráciához méltatlan. A katolikus egyesületek miatt július 19-én a többségi párt politikai bizottságában bizalmatlanságot szavaztak a feloszlatónak és lekötötték magukat az egyesületek visszaállításához. A feloszlató helyén van; egyetlen egyesület sincs a többszerből visszaállítva, sőt azóta újabb egyesületeket oszlattak fel anélkül, hogy a megszállók kívánták volna. Internátusokat vettek el, diákok kerültek utcára, hogy egy magános ember kedve szerint lakhassék.

Az Egyház ma távol áll a napipolitikától, püspökei nem törvényhozók. Ez nem az Egyház hibája. De dolgozik. Viszi a hitéletet, iskoláiban a nemzet nagyobb felében a kultúrát, bár üres a keze. Az egyre növekvő nyomor ellenében, amely Veres Péter szerint lehetne kisebb is, hallatlan erőfeszítést végez belső és külső vonalon, hogy akadémikusok ellenére bejöhessenek a vatikáni, amerikai, ír, belga, hollandi, svájci stb. katolikus szeretetadományok. Csak Budapesten jelenleg 120 népkonyhán 14 400 ebédet ad ki naponta. Tartja a lelket a népben, hogy a nyomortól, szerettei távollététől, a börtöntől kétségbe ne essék. A Duna, Ipoly vonalán az Egyház jelent meg elsőnek azok körében, akik ajkukon a panaszt a magyar államra és a hátukon a cseh-szlovák ostort hozzák.

Emellett az egyház viseli az ismert sérelmek egész sorát, amelyek körül intézkedés nem történt, volt idő, hogy még választ sem kapott. Mi mondhatnók, hogy az elismerés mellé, amit Miniszterelnök Úrtól köszönettel vett több ízben az Egyház, tettekbeli méltánylásban kevésbé volt része.

3. Ami azt a félelmet illeti, hogy az Egyház politikai támadások céltábláivá lesz, ez a félelem elkésett. Anélkül, hogy „maradi” volna, a legkülönbözőbb támadásokban van része már 1945 nyarán és azóta szüntelen sajtóban, gyűléseken, tanfolyamokon, parlamentben, vármegye- és község-házán, gyárakban, hivatalban, iskolában, utcán, színházban, moziban, az Egyháztól elrabolt kultúr- és egyesületi házakban, elsüllyesztett körlevelekkel, Egyháznak, pápának, püspöknek, káplánoknak, hitoktatóknak, diákoknak, a Rókus előtt imádkozó híveknek, hittételeknek, erkölcsi törvényeknek, szentségeknek, templomoknak, iskoláknak, egyesületeknek, el a Teréz-körúti gyilkosság vádjáig, amit a magyar kormány is magáévá tett. És a vádak nem volt módjában közölni, csak velük ország-világ előtt minket mint gyilkosságra felbujtó bünszövetkezetet a szégyenfához kikötni.

Támadta az Egyházat Miniszterelnök Úr mindkét helyettese, népjóléti minisztere (Szent Istvánt még 1945-ben), a képviselőház alelnöke stb.

Miniszterelnök Úr nem érti félre az őszinte választ és panaszt, aminek semmi egyéb célja, mint a ködben világosság, az esetleges tévedésekben igazság és tisztánlátás. Amennyiben nem az én Egyházamat méltóztatott érteni, méltóztatassék az egész választ tárgytalannak tekinteni.

Fogadja Miniszterelnök Úr őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Esztergom, 1946. december 14.

Mindszenty József s. k.
bíboros, hercegprímás,
esztergomi érsek

Mindszenty József végrendelete 1948-ból. A végrendelet első részében Mindszenty egyházi és politikai kérdésekkel foglalkozik. A végrendelet második részében személyes ingóságaitval foglalkozik, melynek közlésétől eltekintünk. Jámbor Ottó kutató anyagából.

VÉGRENDELET

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében. Lelkemet ajánlom Teremtő, Megváltó és Megszentelő Istenemnek. Halálom után testemet legegyszerűbben tegyék pihenőre. Gyászokcsi, koszorúk nem kellene. Kisapjaim vigyék a Bazilikába. A koszorúmegváltás legyen a nagyobb családú esztergomi szegényeké. Gyászbeszéd mellőzendő, helyette énekeljék el: Jézusomnak kegyelméből.

Megköszönöm vikáriusaimnak, főkáptalanomnak, udvari papjaimnak, espereseimnek, papjaimnak, híveimnek a segítséget és hűséget.

Megbocsátok mindenkinek. Isten kegyelmét kérem Egyházam és hazám ellenségeinek. Én is alázatosan bocsánatot kérek mindenkitől, ha akaratlanul bárkit megbántottam.

A hercegprímási trónust 36 órás töprengés és vergődés, két főpap és gyóntatóm meghallgatása után vállaltam, hogy a nehéz viszonyok közt esetleg további félesztendőre ne késsék a betöltés és abban a tudatban, hogy vagy fogság- vagy gyalázatviselő kell most ide és erre — Isten segítségével — való vagyok.

Hálát adok Istenemnek, hogy szent nevéért gyalázatot szenvedhettem, amit hazámért szívesen viseltem és ajánlottam fel.

A marxizmus és jelszótömkelege, ha célt érne, az ország veszte. A küzdelmet hagyom utódaimra és a püspöki karra. Hála Isten, ezt a veszedelmet 1945-ben oly tisztán láttam, mint ma. Ezen a téren nem kell annyi politikámért bűnvallomást tartanom.

Szent István Magyarországáért, a nemzetiségekkel megbékélés, a Szent-István-gondolat jegyében, a Szent Korona és királyság az osztályok megbékélése útján kell biztosítani. A katolicizmus minden téren való egységét gondosan meg kell őrizni, hogy az idegen célokat szolgáló felekezések szerephez ne jussanak. Az engesztelés ne lanyhuljon, hanem inkább erősödjék a nagyasszonyunk tisztelete szellemében. (...)

Esztergom, 1948. jan. 7.

Mindszenty József
hercegprímás
Dr. Tóth Kálmán
Dr. Sigler Károly
felkért végrendeleti tanúk

Balogh Margit összeállítása